

Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai hivatalának kezelésében 19. Szerzemények és adományok gyűjteménye (II.)

Az Örökségünk legutóbbi számában a gyűjtemény kialakulásának körülményeit, rendezési elvét és szerkezetét ismertettem, kiemelve néhány jelentősebbnek vélt darabot a jogbiztosító, jogszolgáltatási, gazdasági, történeti vonatkozású és személyes iratok köréből.

Jelen lapszámában a gyűjtemény legértékesebb darabjai kerülnek bemutatásra: az uralkodói kiváltság- és adománylevelek. Ezek nemcsak a kibocsátó személy vagy intézmény rangja, a megadományozott család történelmi jelentősége és társadalmi szerepvállalása, vagy az oklevélbe foglalt jogi tartalom okán számíthatnak figyelemre, de a legtöbb esetben az igényes kivitel miatt is. A kalligrafikus írás, a festett iniciálék és a családi címerek kidolgozottsága, illetve önmagában a hordozóanyag (pergamen, merített papír) és az alkalmazott hitelesítő elemek (kézjegyek, pecsétek, vízjelek) mind-mind azt jelzik, hogy különleges darabokkal van dolgunk. Az uralkodói kegy eme ünnepléses megnyilvánulásai közül lássuk előbb a királyi (császári) és fejedelmi kiváltságleveleket.

A galgóci Szőke család címeres nemeslevele 1578. április 11-én kelt

*A galgóci Szőke család címere az 1578-ban kelt nemeslevélen (8. sz.)
(A fényképek a szerző felvételei.)*

Pozsony várában. Az oklevél tanúsága szerint II. (Habsburg) Rudolf választott római császár Szőke (Zeőke) Mihályt és általa testvérét, Tamást a nemtelen állapotból a nemesek sorába emeli. A család címerhasználati jogot kap. Jelvényük: vörös-fehér, középen vágott pajzs, benne zöld hármashalm álló, kiöltött vörös nyelvű, jobbra fordult fekete sas. Sisakdíszül a címerbeli állat alakja szolgál. Az oklevél viszonylag jó állapotban maradt ránk, de a császári függőpecsét azóta elveszett (8. számú irat).

A korondi ... Jakab nemeslevelét 1589. november 15-én bocsátotta ki Báthory Zsigmond gyulafehérvári kancelláriája.¹ A több javítgatással, felülírással tarkított oklevélből nem derül ki a kedvezményezett családneve, mivel az következetesen ki van kaparva. Az illető nem kapott címerhasználati jogot, de korondi házát mentesítették az adóterhek alól. A kétséges hitelességű, rongált állapotú oklevélhez viszonylag épen megmaradt, fejedelmi viasz függőpecsét van erősítve (26. sz.).

A rangemelés mellett gazdaságtörténeti jelentősége is van azon oklevélnek, amely Báthory Zsigmond gyulafehérvári kancelláriáján 1591. november 15-én, a csíki vashámornál dolgozó székelyek kollektív lófősítése ügyében kelt (42. sz. – a gyűjteménybe ennek hiteles másolata került). Eszerint a fejedelem a csíki vashámornál művelésénél szerzett érdemeikért lófőséget adományoz bizonyos csíkdánfalvi, csíkszentmihályi, vashámornai, csíkrákosi, csíksomlyói, csíkszentgyörgyi, csíkjenőfalvi, borzsovai, göröcsfalvi, kilyénfalvi, kászonföldi székelyeknek. Összesen 21 személyről van szó, akiknek „mestersége és ügyessége által a csíki vashámornál már évek óta műveltetnek, s akik a fejedelem nagy hasznára működtek most is és reméli működni fognak ezután is, ha munkájokat valamivel megjutalmazza. Amiért is primipilusokká teszi őket és utódaikat, hogy műveljék tovább a bányákat, és szük-

ség esetén jól felszerelve lovon szolgáljanak a hadban.”²

A kobátfalvi Demjén család lófősítő levelét Rákóczi Zsigmond bocsátotta ki Marosvásárhelyen, 1607. március 22-én. Demjén Mihályt katonai érdemei és hűséges szolgálatai elismerésül emelte a fejedelem a szabadosok (libertinusok) közül a székely lófők sorába. Az oklevél jó állapotban maradt meg, a fejedelmi függőpecsét azonban azóta elveszett (176. sz.).

A recsenyédi Fekete család lófősítő levele 1612. június 1-jén kelt Nagyszébenben, azt követően, hogy Báthory Gábor fejedelem elfoglalta és székhelyévé tette a százok központját. Fekete Ferenc már a fejedelmi elődök idején is tanúsított hűséges szolgálataival érdemelte ki, hogy Báthory szabadosi állapotából örökösével együtt székely lófővé emelte és recsenyédi udvarházát az adók alól kivette. A szakadozott oklevélhez kéksárga-zöld színű, sodort zsinórral erősített fejedelmi függőpecsétet, mely utóbbi viszonylag jó állapotban megmaradt (15. sz.).

A gyergyóalfalvi Kis család nemeslevele 1621. május 25-én kelt Kassa városában. Battonyai Kis Balázs (Kys de Bathonya) gyergyóalfalvi birtokos a II. (Habsburg) Ferdinánd császár ellen vívott hadjáratban szerzett katonai érdemeivel és hűséges szolgálataival érdemelte ki, hogy Bethlen Gábor választott magyar király a nemtelen állapotból kiemelve és a valódi nemesek közé sorolja, alfalvi házát felmentve minden teher alól. A kissé szakadozott oklevelet megerősítő fejedelmi viaszpecsét töredezett állapotú (4. sz.).

Tóth (Thoth alias Szilassy) György címeres nemeslevele 1622. március 10-én kelt Kassa városában, Bethlen Gábor választott magyar királyként bocsátotta ki. A kedvezményezett a hit védelmében szerzett érdemeiért emelkedik nemtelen állapottól a valódi nemesség soraiba és szerez címerviselési jogot örökösire kiterjedőleg is. Nemesi jelvénye: ka-

Tóth (alias Szilassy) György címere 1622-ből való nemeslevelén (24. sz.)

nyargó patak partján, egy gyümölcsfa árnyékában vörös köpenyben álló fegyveres ifjú, fején süveggel. Sisakdíszül háromágú levélkorona szolgál, rajta babérkoszorúval övezett, hatágú aranycsillag. Az oklevél viszonylag jó állapotban maradt fenn, de az ahhoz piros-fehér-zöld-sárga színű, sodort

Az etédi Hodgyai család címeres nemeslevele 1667-ből (108. sz.)

zsinórral rögzített viasz függőpecsétből csupán egy csonk maradt (24. sz.).

A székelyudvarhelyi Lakatos család lófősítő levele 1631. szeptember 27-én kelt Nagyszebenben. I. Rákóczi György fejedelem Lakatos Márton (és általa gyermekeit: Ferencet, ifj. Jánost, Katalint) és id. Jánost (és általa gyermekeit: egy másik ifj. Jánost és egy másik Katalint) hűséges szolgálataikért és érdemeikért nemtelen állapotukból kiemeli és a székely lófők közé sorolja. A jó állapotban lévő oklevél kék-sárga-fekete-fehér színű, sodort zsinórral hozzáerősített viaszpecsét függ, ez utóbbi is viszonylag ép állapotban (22. sz.).

Gyergyóalfalvi Literatus János lófősítő levele 1636. december 16-án kelt Gyulafehérváron. A korábban szabados rangú kedvezményezett I. Rákóczi György emeli a lófők sorába hűséges szolgálataiért, melyeket már Bethlen Gábor fejedelem idején is tanúsított. Az oklevél erősen rongált állapotú, az azt megerősítő fejedelmi függőpecsét elkallódott (5. sz.).

Az etédi Hodgyai család címeres nemeslevele 1667. október 24-én kelt Gyulafehérváron. Az oklevél tanúsága szerint Apafi Mihály fejedelem –

bizonyos pénzösszeg lefizetése ellenében – visszaadta Hodgyai (Hodgiai) János, illetve általa örökösei szabadságát, mentesítette őt addigi jobbágyi terhei alól és az erdélyi valódi nemesség soraiba emelte. A címerhasználati jogot nyert család nemesi jelvénye: zöld mezőben bíborvörös öltözetű harcos, kezében megfeszített íjjal. Hogy a családnak nem csupán arra volt pénze, hogy megváltsa szabadságát, de a címerfestőt is meg tudta fizetni, azt a szép kivitel, az oklevél gazdag díszítése tanúsítja. Az oklevél jó állapotban maradt meg, a piros-fehér-zöld színű, sodort zsinóron függő fejedelmi viaszpecsét fatokba helyezve úgyszintén ép állapotú (108. sz.).

Az abásfalvi Csoma család címeres nemeslevele Gyulafehérváron kelt 1676. június 1-jén. A kedvezményezettek a Csoma testvérek: Ferenc, János és György voltak, akik hűséges szolgálataikért részesültek abban a fejedelmi kegyben, hogy ezenel a valódi nemesség soraiba léphettek. Nemesi jelvényük: kék pajzsban arany korona, melyből páncélos kar nő ki, kivont kardot tartva. A viszonylag jó állapotú oklevelet Apafi Mihály fejedelem piros-fehér-zöld

A csíkszentkirályi Lestyán család címere az 1742. évi oklevélen (21. sz.)

színű, sodort zsinóron függő, fatokba helyezett pecsétje hitelesíti³ (1. sz.).

A homoródszentmártoni Kováts család címeres nemeslevele 1679. június 4-én kelt Gyulaféheváron. Az indoklás szerint Kováts Jánost – aki kora ifjúságától fogva a műveltebb irodalommal foglalkozott, égből származó jó tulajdonságait, az isteni kegyelemből neki adott talentumát s a köznép erkölcsi tanításában megnyilvánuló tisztét, minden tehetségét szorgalmasan és szolgálatkészen használta – és általa fiait: ifj. Jánost és Sámuel, kisbúni Bethlen Pál korábbi jobbágyságait – éppen földesuruk közbenjárására és az általa kifizetett pénzösszeg ellenében – Apafi Mihály fejedelem felmenti a jobbági szolgáltatások alól és a nemesek sorába emeli. A kiszakadt oklevél egykor piros-fehér-zöld színű, sodort zsinóron függő fejedelmi viaszpecséttel volt megerősítve, ez utóbbi azóta elveszett (17. sz.).

A csíkszentkirályi Lestyán család⁴ címeres nemeslevele 1742. augusztus 4-én kelt Bécsben, Mária Terézia királynő kancelláriáján. A kedvezményezett, Lestyán Mátyás kincstári ügyvéd személyes érdemeivel és hűséges szolgálataival érte el, hogy örököseire kihatóan a szabadosok rendjéből a valódi nemesek körébe emel-

kedhessen. A család ezen ágának nemesi jelvénye az oklevélbeli, igen megfakult címerfestmény alapján: középen vágott pajzs, a felső kék mezőben fekete harántpólya, az alsó mezőben jobbra fordult, jobb mancsában három nyílveszőt tartó oroszlán, fölötte és mellette mindkét oldalt egy-egy hatágú csillag. Sisakdíszül háromágú levélkorona szolgál, rajta harántpólyával díszített sasszárny. Az oklevél erősen megrongálódott állapotban maradt ránk, valószínűleg átázott, ezért szövege nehezen olvasható és a festett címer színei is sokat veszítettek élénkségükből. A királynő függőpecsétje leszakadt az oklevélről, de fatokba helyezve, viszonylag jó állapotban őrződött meg (21. sz.).

Ami a birtokadományokat igazoló okleveleket illeti, a gyűjtemény jóval szerényebb, csupán két királyi adománylevél található benne. Az egyiket Báthory István lengyel király bocsátotta ki 1577. október 1-jén Marienburgban. Kedvezményezettje bizonyos Csupor (Cziwpor) Péter székely tizedes (decurionis), aki már Erdélyben, de Lengyelországban is több hadjáratban bizonyította hűségét, ezzel érdemelte ki, hogy megkapja az altorjai Verőfelcserének (Werőfelczere) nevezett erdőt (109. sz.).

A másik adománylevél közel két évszázaddal későbbi, 1757. augusztus 22-én kelt Nagyszébenben. A Mária

Terézia királynő nevében kiadott oklevél megerősíti a tusnádi (szeretszegei) Darvas családot (id. és ifj. Pétert, illetve Ferencet) tusnádi, kozmási és csatószegei birtokaikban (2. sz.).

F 227 Szerzemények és adományok gyűjteménye (évkör: 1546–1946), leltárszám: 59, mennyiség: 198 levéltári egység, 1,00 f. m. Magyar, latin, román, német nyelvű iratok.

Bicsok Zoltán

1. A Báthory Zsigmond kori királyi könyvekbe az oklevél keltének megfelelő időpontra nem jegyezték be semmilyen nemesítést. – *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei 1582–1602*. Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közlésezi Fejér Tamás, Rácz Etelka, Szász Anikó. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. Kolozsvár, 2005. 319. (A továbbiakban: *Az erdélyi fejedelmek...*)

2. Magyar nyelvű fordításban, kivonatosan közölve: *Székely oklevéltár V. kötet (1296–1603)*. Szerk.: Szádeczky Lajos. Kolozsvár, 1896. 151.

3. Az oklevelet a közelmúltban ismertette Mihály János: *Az abásfalvi Csoma család nemeslevele*. In: *Örökségünk*, V. évf. (2011) 2. szám. 20–21.

4. A családból csíkszentkirályi Lestyán Bálint 1591. március 17-én Báthory Zsigmondtól szerzett primipilusi oklevelet, a fejedelem ugyanekkor szentkirályi házáat is mentesítette minden adó és szolgálat alól. – *Az erdélyi fejedelmek...* 394. A családból – amelynek egyik ága 1742-ben Lestyán Mátyás által nemesi rangra emelkedett – többen is katonai pályán jeleskedtek. A 18–19. század fordulóján hárman is részt vettek a napóleoni háborúkban: 1799-ben Lestyán János főhadnagyként, Lestyán Péter tizedesként harcolt, Lestyán József 1793-ban hadnagyi rangban vonult a harctérre, 1813-ban pedig már századosként tűnik fel. 1812. december 31-én Lestyán János székely határőrezredbeli huszárkapitány katonai érdemeire való tekintettel kapott armálist, feleségére, Bors Borbálára és fiaira: Jánosra, Lajosra és Dénesre is kihatóan. Az utóbbi fiú szintén katonai pályán mozgott, 1845-ben nyugalmazott századosként folyamodott Csíkszék közgyűléséhez, hogy nemessége igazolást nyerjen. – Endes Miklós: *Csik-, Gyergyó- és Kászonszék (Csik megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, 1994 (reprint). 231, 234–235, 242, 263, 267.